

*Др Радоје Брковић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу*

*УДК: 364.7(497.11)
DOI: 10.46793/XIVMajsko.581B*

ПЕРСОНАЛНА АСИСТЕНЦИЈА И РЕГУЛАТИВА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ*

Резиме

Персонална асистенција као једна од услуга социјалне заштите има за циљ помоћ грађанима, односно помоћ посебној категорији грађана – особама са инвалидитетом. Имајући у виду специфичне потребе ових лица, персонална асистенција као један особен вид услуга социјалне заштите је од изузетне важности, нарочито ако се имају у виду новије демографске промене у структури становништва, повећање удела лица којима је потребан неки вид услуге социјалне заштите а нарочито оваква врста услуге. Ова тенденција присутна је у готово свим државама Европе, што свакако чини ову врсту услуге врло актуелном.

У раду ће бити анализиран концепт персоналне асистенције као врсте услуге социјалне заштите, неке од потешкоћа са којима се особе са инвалидитетом сусрећу у Србији, нормативни оквир којим се уређује ова услуга у домаћем праву, и могући предлози за побољшање овог института у домаћем законодавству, на основу анализе тренутног система персоналне асистенције.

Кључне речи: *персонална асистенција, стандарди, самосталан живот, социјална заштита, услуге.*

1. Увод

Однос друштва према особама са инвалидитетом је кроз историју био различит, чак може се рећи и дијаметрално супротан кроз поједине фазе развоја људског друштва. Наиме, у античком периоду особе са инвалидитетом биле су изопштаване из јавног живота и уопште узев, друштвеног живота. У принципу, сматрало се да је то лични проблем породице а лечење таквих особа било је више религијског и магијског

* Рад је написан у оквиру пројекта Правног факултета Универзитета у Крагујевцу "XXI век – век услуга и Услужног права", бр. 179012, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

карактера. Урођена инвалидност, било да се ради о физичкој или психичкој, била је разлог одбацивања од стране друштва јер овакве јединке нису могле служити војсци нити каквим физичким радовима.

Средњи век, епидемије разних болести, религијски догматизам и повезивање свега необјашњивог са „оностраним“ демонским силама, одсуство адекватног лечења, значило је најкраће речено само тежак положај ових особа.

Тек у нововековном периоду, под утицајем идеје хришћанске љубави и других фактора, друштво мења свој однос према лицима са инвалидитетом и полако се афирмишу идеје милосрђа и добротинства, а већ се враћају и поједина изгубљена научна знања, стварају се предуслови за даљи развој науке.

Савремено доба, које обухвата период од XX века па надаље у принципу карактерише један хуманији приступ овој категорији становништва. Напредак медицине и науке уопште ублажио је у једном делу потешкоће са којима се оне сусрећу. На нивоу права, присутна је свест о потреби да се њихов положај уреди на један универзалан начин кроз разне међународноправне инструменте и да се гарантују одређена основна права особама са инвалидитетом.¹

Првенствено, право на живот које је универзално људско право, а потом и поједина права која проистичу из специфичности њиховог положаја.

Право на живот одређеног квалитета и стварање предуслова за такав живот треба да буду приоритети сваке друштвене заједнице. Овако широк појам обухвата многе економске, друштвене, правне, социјалне и друге аспекте. Концепт социјалне заштите као један од тих аспеката, подразумева конкретне механизме за остваривање наведеног права, кроз пружање одговарајуће помоћи лицима којим је та помоћ неопходна

Међутим, како наводе неки аутори, досадашњи систем социјалне заштите карактеришу три међусобно повезана проблема: низак ниво коришћења услуга и давања социјалне заштите, променљиви и често ниски стандарди услуга социјалне заштите, недовољна информисаност грађана и повезаност са цивилним сектором, бирократска и компликована процедура и обимна администрација у поступку за остваривање права.²

У том смислу, неопходне су одређене активности којима би се, уважавајући првенствено потребе ове категорије лица, допринело побољшању њиховог укупног положаја, како преко самог поједностављивања поступка остваривања њихових права тако и преко самог квалитета услуге које могу користити. Досадашња нормативна делатност

¹ Петровић, Ј., *Преглед односа друштва према особама са инвалидитетом кроз историју*, Теме, бр. 2/2012, Ниш, стр. 865-886.

² Стојановић, В., *Персонални асистент – професија или занимање*, Радно и социјално право, бр. 2/2016, Београд, стр. 72.

државе у области пружања услуга персоналне асистенције није довољна и потребно је предузети озбиљније активности ка реформисању уопште система социјалне заштите, које би захватиле и област пружања ове врсте услуге.

Персонална асистенција као сервис је кључни фактор који особама са инвалидитетом треба да омогући што нормалнији и квалитетнији живот, надокнађујући њихова ограничења проистекла из здравствених околности, а уз истовремено афирмисање принципа самосталности.³ Сам принцип самосталности као главне проблеме види психолошке и физичке баријере које друштво поставља и често ригидне структуре подршке које онда то друштво намеће као помоћ а не сам инвалидитет.⁴ Самосталност такође подразумева и укљученост у заједницу, у различите друштвене токове, као супротности социјалној искључености и изопштености као последице недовољног броја, односно недовољно прилагођених услуга и сервиса подршке особама са инвалидитетом.

Тренутно стање говори у прилог томе да је ниво социјалне интегрисаности ових лица на ниском нивоу, а што је између осталог последица економских фактора али и недовољне заинтересованости друштва и локалне самоуправе за овај проблем.

Дакле, самосталност не подразумева пуко физичко самостално обављање активности, већ самостално одлучивање о начину задовољења својих потреба, што се односи и на социјалне потребе лица са инвалидитетом.

2. Појам персоналне асистенције

Персонална асистенција се најчешће узима као таква врста асистенције (помоћи) која треба лицима са инвалидитетом да готово у потпуности отклони потешкоће са којима се суочавају због свог инвалидитета.

Овом услугом се обезбеђује одговарајућа практична подршка која је кориснику неопходна за задовољавање основних, личних и друштвених потреба. Ово је интензивна услуга која се пружа унутар и изван куће корисника услуге у трајању које је договорено са корисником услуге.⁵

Дневно трајање овакве услуге може бити до 24 часа, у зависности од процене корисникових потреба. Друго, ради се о корисницима као лицима

³ Конвенција УН о правима особа са инвалидитетом, "Сл. гласник РС - Међународни уговори", бр. 42/2009.

⁴ Видети шире: Персонална асистенција-кључ за самостални живот, Студија, Удружење младих са хендикепом Црне Горе, 2014, стр. 6, <http://umhcg.com/wp-content/uploads/2015/01/Personalna-asistencija-klju%C4%8D-za-samostalni-%C5%BEivot-2.pdf>, приступљено 15. 04. 2018. године.

⁵ Видети шире: Републички Завод за социјалну заштиту, Минимални стандарди и спецификација услуга, www.zavodsz.gov.rs/PDF/standardi/Personalna%20asistencija.doc, приступљено: 15.04.2018. године.

способним да самостално расуђују и управљају својим животом. Персонални асистент је ту да по упутству поступа на начин како се то од њега тражи.

Међутим, персонална асистенција особама са психичким, односно менталним инвалидитетом није искључена, с тим што би у том случају детаље персоналне помоћи требало договорити са лицем које је одговорно за корисника услуге, према условима и начину предвиђеним прописима.⁶ У сваком случају, конкретна персонална асистенција мора уважавати и вољу корисника услуге у највећој могућој мери и треба им се пружити помоћ при доношењу одлука.

Конкретна помоћ може бити у виду помоћи у исхрани, личној хигијени, помоћи у кућним пословима, у активностима ван куће, на послу, у комуникацији са другим људима и друго.

Финансирање пружање услуга персоналне асистенције се врши из посебно одређених средстава намењених за помоћ особама са инвалидитетом. Управо због ове чињенице да се новчана средства за ову сврху издвајају, да нису неограничена, иако начелно, право на услугу персоналне асистенције треба да имају све особе са инвалидитетом, у пракси се коришћење ове услуге ограничава у зависности од критеријума попут степена зависности од помоћи других, личног имовинско стања, година старости и др.

Треба правити разлику између услуга из области персоналне асистенције и услуге кућне неге која на први поглед делује врло слично. Наиме, док се услуга кућне неге врши као помоћ првенствено на медицинској основи, дотле персонална асистенција обухвата све остало ван овог аспекта, а у служби побољшања квалитета живота, односно самосталног живота. Такође, услуге персоналне асистенције пружају лица која поседују одговарајућу лиценцу која се добија након завршене посебне обуке.

Свакако, треба истаћи да је сервис персоналне асистенције у Републици Србији релативно нов институт, који иако предвиђен Законом о социјалној заштити⁷, није детаљније регулисан. Земље региона такође немају довољно искуства са регулисањем овог института, већ остаје да се протеком времена искристалишу боља како нормативна тако и практична решења код пружања ове врсте услуге социјалне заштите.⁸ Као могући модел могу послужити нека решења скандинавских земаља као земаља са дужом традицијом у овој области.

⁶ Учур, М., Ђ., *Социјално право*, Загреб, 2000, стр. 207.

⁷ Закон о социјалној заштити, "Сл. гласник РС", бр. 24/2011.

⁸ Стојановић, В., *Социјални и радноправни положај особа са инвалидитетом*, докторска дисертација, Правни факултет универзитета Унион, Београд, 2015, стр. 139.

3. Међународни стандарди

Пре него што сагледамо домаће прописе којима се уређује персонална асистенција, направимо краћи осврт на најважније међународне изворе који садрже одређена општа начела, која треба да поштују и национална законодавства.

Првенствено, Универзална декларација УН-а о правима човека⁹, донета 1948. године, којом се прокламују основна људска права и слободе, самим тим и права особа са инвалидитетом.

„Сва људска бића рађају се слободна и једнака у достојанству и правима. Обдарена су разумом и свешћу и треба једни према другима да поступају у духу братства.“ (чл. 1)

„Сви су пред законом једнаки и имају право без икакве разлике на подједнаку законску заштиту. Сви имају право на једнаку заштиту против било какве дискриминације којом се крши ова Декларација и против било каквог подстицања на овакву дискриминацију.“ (члан 7.)

Стандардним правилима УН-а о изједначавању могућности особа са инвалидитетом¹⁰ из 1993. године, којима је делом као основа послужила Универзална декларација УН-а о правима човека, предвиђени су одређени предуслови за равноправно учешће особа са инвалидитетом. То су подизање нивоа свести, медицинска заштита, рехабилитација, служба за подршку. У оквиру Службе за подршку као предуслова предвиђа се да државе треба да афирмишу развој и обезбеђење програма личне помоћи, а што као циљ треба да има већу инегрисаност и партиципацију у свим областима друштвеног живота, да у таквим програмима личне помоћи особе са инвалидитетом као корисници услуге треба да имају одлучујући утицај, у погледу начина реализације програма личне помоћи (асистенције).

Међутим, посебне мере које би држава увела ради постизања пуне равноправности лица која су суштински у неједнаком положају са осталим грађанима, не треба сматрати дискриминацијом.¹¹

Конвенција УН-а о правима особа са инвалидитетом, усвојена на 61. заседању Генералне Скупштине УН-а, 2006. године, на почетку (чл. 4) предвиђа да државе потписнице ове конвенције треба да раде на обезбеђивању и промоцији свих људских права и основних слобода особа са инвалидитетом, без икаквих дискриминација. Такође, потписивање ове Конвенције значи и преузимање обавезе да државе ускладе законе и друге акте према стандардима прописаним овом Конвенцијом. Дакле, државе се обавезују да осигурају суштинску примену Конвенције гарантујући остваривање права особама са

⁹ Извор: http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/04serbian/SChri/SCUniversal_Declaration_of_Human_Rights.pdf, приступљено 15. 04. 2018. године.

¹⁰ Донета 1993. године од стране Генералне скупштине УН.

¹¹ Јашаревећ, С., *Социјално право*, Нови Сад, 2010, стр. 157.

инвалидитетом, без икакве дискриминације по основу инвалидитета. Право на самосталан живот је главни циљ и државе треба да омогуће остваривање овог права.

Даље, (чл. 19) Конвенцијом се наводи се да владе националних држава треба да спрече прављење разлика, односно неједнаке услове, стварање зависности и поред осталог, да особе са инвалидитетом имају право на живот у заједници и да имају избор као и остали грађани. Истим чланом предвиђено је да право на персоналну асистенцију треба да буде право доступно свим особама са инвалидитетом, а не само мањини.

Овом конвенцијом је „потврђена универзалност, недељивост, међузависност и међусобна повезаност свих људских права и основних слобода, као и потреба да се особама са инвалидитетом гарантује пуно уживање свих права и слобода, без икакве дискриминације.“

Од регионалних извора међународних стандарда поменућемо Стразбуршку декларацију, донету 1989. године, на нивоу Европске уније (Европски парламент). Декларација се састоји од једанаест тачака којима се успоставља лична асистенција као основа самосталног живота који обухвата целу област људских активности, нпр. становање, превоз, приступ, образовање, запошљавање, економску сигурност и политички утицај. Декларацијом се препоручује да би пре свега требало обезбедити сервис персоналних асистената као људско и грађанско право без додатних трошкова по корисника.¹²

Важна препорука у овој Декларацији је та да услуге персоналне асистенције морају бити доступне особама с инвалидитетом двадесет четири сата дневно, седам дана у недељи и да мора бити обезбеђено довољно финансијских средстава за адекватну подршку. Финансирање подршке мора бити законски гарантовано, без обзира на извор финансирања.¹³

4. Персонална асистенција у праву Републике Србије.

У Републици Србији поред других прописа који делом регулишу поједина питања од значаја за положај особа са инвалидитетом, најзначајнији су следећи акти:

1. Стратегија за смањење сиромаштва Србије;
2. Стратегија развоја социјалне заштите;
3. Стратегија унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији;
4. Закон о социјалној заштити;

¹² Студија практичне политике, Успостављање сервиса персоналне асистенције у Црној Гори, Удружење младих са хендикепом Црне Горе, Јувентас, Центар за мониторинг ЦЕМИ, 2014, стр. 31.

¹³ Исто.

6. Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите.

5. Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом Србије;

Стратегијом за смањење сиромаштва у Србији Владе Републике Србије¹⁴ сиромаштво је препознато као једна од честих одлика како породица које имају као члана особу са инвалидитетом, тако и самог лица као особе са инвалидитетом. Наиме, слаба доступност јавних служби, јавних сервиса, тачније њихова неприлагођеност имају за последицу слабо образовање ове категорије лица, па самим тим и слабије могућности запошљавања и стварања прихода. Такође и послови, тачније радни услови су недовољно прилагођени особама са инвалидитетом, па је тако запосленост веома упитна. Непостојање адекватних Служби за подршку како особама са инвалидитетом тако и њиховим породицама је главни разлог ниског нивоа интегрисаности у друштвене процесе. „Последица овакве ситуације је блокада у развоју потреба, ниски приходи у породици, недоступност сервиса, услуга и јавних и културних добара. Резултат овог зачараног круга су усамљеност, изолованост и веома ниско учешће у друштвеном животу.“

Иако не постоје прецизни подаци, процена је да у нашој земљи постоји између 800.000 и 1.000.000 особа са инвалидитетом, од тог броја око 70% је сиромашно, 13% запослено, а више од половине живи од различитих социјалних давања.¹⁵

Одељак „стратешки правци“ даје на значају Службама за подршку као главни предуслов за стварање једнаких могућности за особе са инвалидитетом. Исто тако, сам процес развијања ових служби треба да прати „потребе и иницијативу“ удружења особа са инвалидитетом, са финансијском подршком од стране државе и других невладиних организација и субјеката. Што се тиче мера и активности, наводи се да је потребно „реформисати постојеће облике институционалне социјалне заштите особа са инвалидитетом“ и „развијати службе (сервисе) за подршку особама са инвалидитетом и њиховим породицама“, док овај документ даље не прецизира актере који овим треба да се баве, одређивање приоритета, на који начин ће се ово реализовати нити изворе средстава.¹⁶

Стратегија развоја социјалне заштите¹⁷ надовезујући се између осталог и на горе поменути стратегију, наводи да не постоји систем за уочавање

¹⁴Извор:http://www.srbija.gov.rs/extfile/sr/211704/strategija-za-smanjenje-siromastva-u-srbiji_cug.pdf, приступљено 15. 04. 2018. године.

¹⁵ Кривокапић, М., Ранђеловић М., *Преко активне политике запошљавања до инклузије особа са инвалидитетом у Републици Србији, Сарадња система на заштити посебно осетљивих група*, Ниш, 2015, стр. 57.

¹⁶ Динкић, М., Љубинковић, Б., Огњеновић, К., Рајков, Г., Милојевић, С., *Сервиси социјалне заштите намењени особама са инвалидитетом: Усклађивање политике и праксе*, Београд, 2008, стр. 18.

¹⁷ Стратегија развоја социјалне заштите, „Сл гласник РС“ бр. 108/05.

потреба корисника „посебно рањивих група, деце и одраслих“ на различитим нивоима, а да такође нису сагледани „потенцијали“ локалне самоуправе као и то да се у процес давања услуга могу укључити и неки други недржавни субјекти, невладине организације, приватници и др. Стратегијом развоја социјалне заштите се зато утврђује да је смисао и циљ даљег развоја социјалних услуга у локалној заједници превенција проблема како појединци, породице и групе у ризику не би дошли у стање социјалне изолације и трајне зависности од социјалних служби.¹⁸

Стратегија унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији¹⁹ је донета за период од 2007. до 2015. године. Трећи циљ прописује да „социјалне, здравствене и друге услуге базиране на правима и потребама корисника начине доступним, у складу са савременим међународно прихваћеним методама процене инвалидности и потреба.“ Предвиђа се и увођење (биопсихо) социјалног модела инвалидности који чини теоријску основу „Међународне класификације функционисања, инвалидности и здравља” као основ за систем процене потреба особа са инвалидитетом.²⁰ У једном од посебних циљева предвиђа потребу за бољим системом подршке ка кориснику услуга, према његовим потребама, а као мера за постизање овог циља предвиђа се подстицај стварања нових услуга које доприносе самосталности особама са инвалидитетом и то на локалном нивоу.

Закон о социјалној заштити, у оквиру чл. 40. под називом „Групе услуга социјалне заштите“, у ставу 3. наводи које су услуге подршке за самосталан живот: становање уз подршку; персонална асистенција; обука за самостални живот и друге врсте подршке неопходне за активно учешће корисника у друштву. Као корисника права или услуга социјалне заштите закон одређује да је то „појединац, односно породица која се суочава с препрекама у задовољавању потреба, услед чега не може да достигне или да одржи квалитет живота или која нема довољно средстава за подмирење основних животних потреба, а не може да их оствари својим радом, приходом од имовине или из других извора.“

Иако овим законом нису детаљније уређена питања пружања персоналне асистенције, његовим чл. 57. је предвиђена могућност да се то учини доношењем посебног акта од стране министра надлежног за социјалну заштиту, а што је и учињено доношењем Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите.

¹⁸ Динкић, М., Љубинковић, Б., Огњеновић, К., Рајков, Г., Милојевић, С., *нав. дело*, стр. 19.

¹⁹ Стратегија унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији, „Сл гласник РС“ бр. 55/05, 71/05, 01/07.

²⁰ Динкић, М., Љубинковић, Б., Огњеновић, К., Рајков, Г., Милојевић, С., *нав. дело*, стр. 20.

Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите²¹ уређује поједина питања код пружаоца услуга, услове и стандарде за пружање услуга, кориснике услуга начин пружања услуга персоналне асистенције. У оквиру дела „Услуге подршке за самостални живот“ предвиђено је следеће:

Услуге персоналне асистенције усмерене су према кориснику као лицу са инвалидитетом које испуњава минимум услова предвиђених овим правилником. Правилником се врши спецификација услуга које корисник може добити, као и начин, време односно обим истих, питања везана са персоналног асистента и др. У конкретне услуге персоналне асистенције спадају: помоћ у одржавању личне хигијене и задовољавању основних личних потреба (помоћ при облачењу и свлачењу, обављању физиолошких потреба, купању, прању косе, итд.); помоћ у одржавању хигијене стана, обављању свакодневних активности и задовољавању основних животних потреба; (обезбеђивању исхране, набавку намирница, спремање obroка, храњење, одржавању чистоће просторија и итд.); подизање, премештање (трансфер) и помоћ при кретању унутар и изван корисникове куће, радног места и места где се одвијају друштвене и образовне активности, помоћ у коришћењу превоза; помоћ у коришћењу терапеутских и здравствених услуга и коришћењу и одржавању помагала; помоћ при комуникацији, социјалним контактима и задовољавању социјалних, културно-забавних, и других потреба; помоћ при обављању различитих радних, образовних и друштвених активности.

Иначе, стандарди представљају квалитет који се мора обезбедити, и означава један ниво који се мора одржавати. Они треба да буду примењиви за широк спектар услуга, регулишу рад Служби социјалне заштите, омогућавају самопроцену рада професионалаца, представљају основу за обуку стручних сарадника и обезбеђују оријентацију корисницима шта могу очекивати од услуга.²²

Правилником се такође уређује питање избора личног асистента (сарадника), ко то може бити (лице са одговарајућом обуком, не чланови породице), дужина времена пружања услуге (минимум 20 а максимум 40 часова недељно), програм пружања услуге и друго.

Пружање и праћење услуге персоналне асистенције врши овлашћени пружалац услуга, који је одговоран за обезбеђење квалитета услуге. Суштина услуге огледа се у подршци кориснику услуге да самостално ангажује свог персоналног асистента, и у односу на њега и његове услуге обавља послове менаџера/послодавца. Како се овај процес радног ангажовања одвија у оквиру

²¹ Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите, "Сл. гласник РС", бр. 42/2013.

²² Жегарац, Н., Бркић, М., *Развој локалних услуга социјалне заштите (ка стандардима квалитета), Програм УН-а за развој (УНДП) Србија*, Београд, 2007, стр. 21.

делатности овлашћеног пружаоца услуга, који је такође и послодавац персоналном асистенту, неопходно је да овлашћени пружалац услуге склапа уговор са персоналним асистентом и са корисником услуге. На овај начин се истовремено штите интереси овлашћеног пружаоца услуге, персоналног асистента и корисника услуге.²³

5. Закључак

У Републици Србији не постоји посебан закон којим би се као што је то урађено у појединим другим државама објединила на један систематичан и свеобухватан начин сва питања од значаја за услугу персоналне асистенције. Потребне за тим свакако има, имајући у виду да је ова услуга код нас још увек недовољно развијена, како нормативно тако и практично, па је због тога потребно елиминисати сваку врсту правне несигурности, а нарочито у оном делу који отежава коришћење ове услуге од стране лица са инвалидитетом. Широка доступност ове услуге неопходан је предуслов за подршку самосталном животу особама са инвалидитетом.

Удружења лица са инвалидитетом свакако треба да имају иницијативу и активну улогу у побољшању сервиса персоналне асистенције, али уз то, она немају капацитете за креирање социјалне политике, већ ту активност треба примарно да обавља држава.

Досадашња пракса показује да су најактивнију улогу имала управо удружења особа са инвалидитетом као и невладине организације, иако би она требало да буду субјекти уз чију се саветодавну и другу помоћ реализују активности државе у пружању разних видова помоћи и подршке особама са инвалидитетом.

За подизање квалитета услуге персоналне асистенције нужно је боље регулисати питања попут финансирања пружања ове услуге, како би се предвидела средства којима би се омогућило шире коришћење ове услуге, зараде персоналног асистента која треба да има еквивалент пристојне зараде, затим формалне едукације персоналног асистента, која би подизањем на један виши ниво сигурно допринела и бољем квалитету услуге персоналне асистенције.

²³ Видети шире: Републички Завод за социјалну заштиту, Минимални стандарди и спецификација услуга, *исто*.

*Radoje Brković, Ph.D., Full-time Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

PERSONAL ASSISTANCE AND REGULATIONS IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Summary

Personal assistance as one of the services of social protection is aimed at helping citizens, that is, helping a special category of citizens - people with disabilities. Given the specific needs of these persons, personal assistance as a special type of social protection is of great importance, especially if we take into account the recent demographic changes in the structure of the population, the increase in the share of persons requiring some form of social protection services, and especially this kind services. This tendency is present in almost all European countries, which certainly makes this type of service very current.

The paper will analyze the concept of personal assistance as a type of social protection service, difficulties encountered by persons with disabilities in Serbia, the normative framework governing this service in the Republic of Serbia, and possible proposals for improving this institute in domestic legislation, based on the analysis the current personal assistance system.

Key words: *Personal assistance, standards, independent living, social protection, services.*

Литература

- Динкић, М., Љубинковић, Б., Огњеновић, К., Рајков, Г., Милојевић, С., *Сервиси социјалне заштите намењени особама са инвалидитетом: Усклађивање политике и праксе*, Београд, 2008.
- Жегарац, Н., Бркић, М., *Развој локалних услуга социјалне заштите ка стандардима квалитета*, Београд, 2007.
- Јашаревић, С., *Социјално право*, Нови Сад, 2010.
- Кривокапић, М., Ранђеловић М., *Преко активне политике запошљавања до инклузије особа са инвалидитетом у Републици Србији, Сарадња система на заштити посебно осетљивих група*, Ниш, 2015.
- Петровић, Ј., *Преглед односа друштва према особама са инвалидитетом кроз историју*, Теме, бр. 2/2012.

Радоје Брковић, Персонална асистенција и регулатива у Републици Србији
(стр. 581-592)

- Стојановић, В., *Персонални асистент – професија или занимање*, Радно и социјално право, бр. 2/2016.
- Стојановић, В., *Социјални и радноправни положај особа са инвалидитетом*, докторска дисертација, Правни факултет универзитета Унион, Београд, 2015.
- Учур, М., Ђ., *Социјално право*, Загреб, 2000.
- Закон о социјалној заштити, "Сл. гласник РС", бр. 24/2011.
- Конвенција УН о правима особа са инвалидитетом, "Сл. гласник РС - Међународни уговори", бр. 42/2009.
- Personalna asistencija-ključ za samostalni život, Studija, Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore, 2014, <http://umhcg.com/wp-content/uploads/2015/01/Personalna-asistencija-klju%C4%8D-za-samostalni-%C5%BEivot-2.pdf>
- Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите, "Сл. гласник РС", бр. 42/2013.
- Републички Завод за социјалну заштиту, Минимални стандарди и спецификација услуга, www.zavodsz.gov.rs/PDF/standardi/Personalna%20asistencija.doc.
- Стратегија за смањење сиромаштва у Србији http://www.srbija.gov.rs/extfile/sr/211704/strategija-za-smanjenje-siromastva-u-srbiji_cyr.pdf
- Стратегија развоја социјалне заштите, „Сл гласник РС“ бр. 108/05.
- Стратегија унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији, „Сл гласник РС“ бр. 55/05, 71/05, 01/07.
- Студија практичне политике, Успостављање сервиса персоналне асистенције у Црној Гори, Удружење младих са хендикепом Црне Горе, ЦЕМИ, 2014.
- Универзална декларација УН-а о правима човека http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/04serbian/SChri/SCUniversal_Declaration_of_Human_Rights.pdf.
- Стандардна правила УН-а о изједначавању могућности особа са инвалидитетом http://www.osobesainvaliditetom.rs/attachments/004_23.pdf